

Handläggare
Bo FrändénDatum
2010-11-03Diarienummer
KS 2010-0519

Kommunstyrelsen

Kommunrevisionens skrivelse angående överförmyndarverksamheten

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att till kommunrevisionen avge yttrande enligt upprättat förslag (**bilaga 1**).

Ärendet

Kommunrevisionen har i skrivelse 2 september 2010 efterhört kommunstyrelsens syn på hur brister som konstaterades i en granskning 2007 ska åtgärdas (**bilaga 2**). Skrivelsen har följande lydelse "Mot bakgrund av brister i tillsynen av Gode män i Uppsala kommun som revisionen konstaterade i en granskning 2007 och som nyligen även aktualiserats i media, önskar vi höra kommunstyrelsens syn på hur detta ska åtgärdas."

Föredragning

Efter granskning av överförmyndarnämndens verksamhet lämnade kommunens revisorer sin revisionsrapport i april 2008 till överförmyndarnämnden. Rapporten behandlades av överförmyndarnämnden den 23 juni 2008 § 135. Då uppdrog nämnden åt överförmyndarkontoret att "ytterligare se över och åtgärda de brister som framförs i rapporten och att särskilt uppmärksamma och prioritera de ärenden där fusk eller liknande kan misstänkas".

De synpunkter som revisorerna redovisade var främst av formell karaktär och dessa brister är åtgärdade. Revisorerna föreslog även en utveckling av nämndens utrymme på kommunens hemsida, www.uppsala.se. Hemsidan är nu väl utvecklad och där finns även inledande funktioner mot en e-förvaltning. Inför verksamhetsåret 2009 utökades även överförmyndarnämndens budgetram för att möta en ökad arbetsbelastning.

Överförmyndarnämnden hade under 2009 en inspektion från justitieombudsmannen (JO) Cecilia Nordenfeldt. JO som tillsammans med sina fyra medarbetare under två dagar

granskade ca 10 % av överförmyndarnämndens akter ansåg att det allmänna intrycket av överförmyndarnämndens verksamhet var väldigt bra.

Under 2009 och 2010 har det i media figurerat enskilda ärenden där gode män/förvaltare inte skött sina uppdrag korrekt. Dessa händelser bedöms inte vara orsakade av brister i överförmyndarnämndens tillsynsverksamhet utan beror på andra omständigheter.

Överförmyndarverksamheten har under ett antal år förändrats genom att den nu hanterar en ökande ärendemängd och mer komplicerade ärenden än tidigare. Detta är en trend som förväntas fortsätta även i framtiden. Kompetenskraven inom överförmyndarområdet har höjts i samband med att Justitieombudsmannen, länsstyrelserna och Riksrevisionen i olika andra sammanhang påtalat brister inom området. Verksamheten utgör ett mycket viktigt skyddsnät för de personer som inte själva kan bevaka sina rättigheter eller hantera sin ekonomi. En icke fungerande verksamhet kan få mycket stora konsekvenser för den enskilde och i vissa fall även enskilda kommuner i form av skadeståndsprocesser och åtal för tjänstefel.

Överförmyndarverksamheten kommer troligtvis inom kort att ta över ytterligare uppgifter från tingsrätterna bland annat när det gäller att anordna godmanskap. Detta kommer att ställa högre krav på juridisk kompetens i verksamheterna än tidigare.

Mot bakgrund av detta ska en gemensam överförmyndarnämnd bildas för Heby, Håbo, Knivsta, Tierps, Uppsala, Älvkarleby och Östhammars kommuner från och med 1 januari 2011. Uppsala kommun blir värdkommun för den gemensamma nämnden. Ett gemensamt kontor upprättas genom att bygga vidare på överförmyndarkontoret i Uppsala kommun. Under 2011 flyttas verksamheterna successivt in till överförmyndarkontoret i Uppsala.

Inrättandet av en gemensam överförmyndarnämnd ska åstadkomma en minskad sårbarhet för överförmyndarverksamheten i Uppsala län och en ökad rättsäkerhet för berörda. En gemensam överförmyndarnämnd kommer även att säkerställa att samverkande kommuner är väl rustade för kommande förändringar och volymökningar inom överförmyndarverksamheten.

Förslaget till yttrande har upprättats i samråd med överförmyndarnämndens kansli.

Ekonomiska konsekvenser och dess finansiering
Ärendet medför inga ekonomiska konsekvenser.

Kenneth Holmstedt
stadsdirektör

Handläggare
Frändén Bo

Datum
2010-10-13

Diarienummer
KSN-2010-0519

Till
Kommunrevisionen

Kommunrevisionen: Begäran om kommunstyrelsens syn på överförmyndarverksamheten

Ni har i skrivelse den 2 september 2010 efterfrågat kommunstyrelsens syn på de åtgärder som vidtagits efter er granskning av överförmyndarnämndens verksamhet i april 2008.

Efter granskning av överförmyndarnämndens verksamhet lämnade kommunens revisorer sin revisionsrapport i april 2008 till överförmyndarnämnden. Rapporten behandlades av överförmyndarnämnden den 23 juni 2008 § 135. Då uppdrog nämnden åt överförmyndarkontoret att ”ytterligare se över och åtgärda de brister som framförs i rapporten och att särskilt uppmärksamma och prioritera de ärenden där fusk eller liknande kan misstänkas”.

Kommunstyrelsen vill även lyfta fram att överförmyndarnämnden under 2009 hade inspektion från justitieombudsmannen (JO) Cecilia Nordenfeldt. JO som tillsammans med sina fyra medarbetare under två dagar granskade ca 10 % av överförmyndarnämndens akter ansåg att det allmänna intrycket av överförmyndarnämndens verksamhet var väldigt bra. JO:s protokoll bifogas.

Under 2009 och 2010 har det i media figurerat enskilda ärenden där gode män/förvaltare inte skött sina uppdrag korrekt. Det är inte kommunstyrelsens uppfattning att dessa händelser är orsakade av brister i överförmyndarnämndens tillsynsverksamhet.

Överförmyndarverksamheten har under ett antal år förändrats genom att den nu hanterar en ökande ärendemängd och mer komplicerade ärenden än tidigare. Detta är en trend som förväntas fortsätta även i framtiden. Kompetenskraven inom överförmyndarområdet har höjts i samband med att Justitieombudsmannen, länsstyrelserna och Riksrevisionen i olika andra sammanhang påtalat brister inom området. Verksamheten utgör ett mycket viktigt skyddsnät för de personer som inte själva kan bevaka sina rättigheter eller hantera sin ekonomi. En icke

fungerande verksamhet kan få mycket stora konsekvenser för den enskilde och i vissa fall även enskilda kommuner i form av skadeståndsprocesser och åtal för tjänstefel.

Överförmyndarverksamheten kommer troligtvis inom kort att ta över ytterligare uppgifter från tingsrätterna bland annat när det gäller att anordna godmanskap. Detta kommer att ställa högre krav på juridisk kompetens i verksamheterna än tidigare.

Mot bakgrund av detta ska en gemensam överförmyndarnämnd bildas för Heby, Håbo, Knivsta, Tierps, Uppsala, Älvkarleby och Östhammars kommuner från och med 1 januari 2011. Uppsala kommun blir värdkommun för den gemensamma nämnden. Ett gemensamt kontor upprättas genom att bygga vidare på överförmyndarkontoret i Uppsala kommun. Under 2011 flyttas verksamheterna successivt in till överförmyndarkontoret i Uppsala

De synpunkter som återfinns i revisionsrapporten var främst av formell karaktär och det är kommunstyrelsens uppfattning att dessa brister nu har åtgärdats. I rapporten föreslogs även en utveckling av nämndens utrymme på kommunens hemsida, www.uppsala.se. Hemsidan är nu väl utvecklad och där finns även inledande funktioner mot en e-förvaltning. Inför verksamhetsåret 2009 utökades även överförmyndarnämndens budgetram för att möta en högre arbetsbelastning.

Kommunstyrelsen anser vidare att inrättandet av en gemensam överförmyndarnämnd ska åstadkomma en minskad sårbarhet för överförmyndarverksamheten i Uppsala län och en ökad rättsäkerhet för berörda. En gemensam överförmyndarnämnd kommer även att säkerställa att samverkande kommuner är väl rustade för kommande förändringar och volymökningar inom överförmyndarverksamheten

Kommunstyrelsen

Gunnar Hedberg
ordförande

Ulf Näsvall
sekreterare

PROTOKOLL

– JO –

Justitieombudsmannen
Cecilia Nordenfelt

Dnr Sid
5955-2009 1 (5)

Uppsala Kommun	
Överförmyndarkontoret	
2009 -12- 09	
Akt:	INKOM
Dnr:	54/6

Protokoll fört vid inspektion av Överförmyndarnämnderna i Uppsala och Knivsta kommuner den 27-28 oktober 2009

Närvarande från Riksdagens ombudsmän: Justitieombudsmannen Cecilia Nordenfelt, byråchefen Jörgen Buhre, hovrättsassessorerna Ulrika Söderberg och Mia Persson samt chefssekreteraren Inger Brandfjäll.

Tisdagen den 27 oktober 2009

Inspektionen inleddes med att JO och hennes medarbetare togs emot av kansli-
chefen Peter Flensborn samt handläggarna Daniel Andersson, Jill Tägtström och
Eva Österberg.

Peter Flensborn uppgav i huvudsak följande.

De båda överförmyndarnämnderna har vardera tre ledamöter och två ersättare.
Överförmyndarkontoret med sina åtta anställda har hand om verksamheten av-
seende både Uppsala och Knivsta. Förutom han själv arbetar fyra granskare
och tre övriga handläggare (jurister) på kontoret. Kontorets telefontider är mån-
dagar, tisdagar och torsdagar kl. 10–12 och besökstiden är onsdagar kl. 14.30–
16.30. På fredagar tar de emot inbokade besök.

Den 30 september 2009 fanns 1 944 registrerade ärenden: 189 förvaltare, 402 förmyndarskap, 19 särskilt förordnade förmyndare, 70 god man för ensamkommande barn och 1 264 övriga godmanskap. 1 464 årsräkningar – motsva-
rande 99,2 procent av samtliga – hade kommit in och 62 procent av dessa hade
granskats. Om årsräkning inte kommit in i tid skickas en påminnelse i början
av april följt av en anmodan och, i samband med överförmyndarnämndens
junisammanträde, ett vitesföreläggande. I år har ungefär 8,5 miljoner kr beta-
lats ut i arvoden, varav huvudmannen stått för ungefär 4,5 miljoner kr och
kommunen stått för resten.

Ärendena rörande ensamkommande barn tar mycket resurser. Antalet ökar och
processen hos Migrationsverket tar lång tid. De gode männen i dessa ärenden
får arvode i form av timersättning.

Till övervägande del är ställföreträdaren en anhörig till huvudmannen, men det
finns någon god man som har 20–30 ärenden. Det sistnämnda medför dock en
sårbar situation om det händer något med ställföreträdaren. Målsättningen är att

Postadress
Box 16 327
103 26 STOCKHOLM

Gatuadress
Västra Trädgårdsgatan 4

Telefon
08-786 40 00

Texttelefon
08-786 61 15

Telefax
08-21 65 58

Webbplats
www.jo.se

nämnderna i samverkan ska motverka utanförskap och förhindra situationer där det inte finns någon ställföreträdare att föreslå. Det finns dock exempel på ett fall där det inte fanns någon som var villig att åta sig uppdraget avseende en våldsam huvudman. Förra året gjordes en utbildningsinsats i syfte att vissa ställföreträdare ska kunna ta svårare uppdrag. Frågan om att inrätta en ställföreträdarenhet vid överförmyndarkontoret aktualiseras ständigt, men detta är tyvärr en resursfråga.

I somras upptäcktes att två ställföreträdare tillägnat sig pengar från sina huvudmän. Polisanmälningar gjordes och ett kvalitetssäkringsarbete ska inledas. Det inträffade har lett till principbeslut om dels att överförmyndarkontoret ska säkerställa att alla konton (utom rena transaktionskonton) har en överförmyndarspär, dels att internetkontoutdrag inte längre accepteras på grund av möjligheten att manipulera dessa. Det är positivt att överförmyndaren sedan den 1 januari 2009 har möjlighet att begära ut kontoutdrag direkt från banken (enligt 16 kap. 10 a § föräldrabalken; JO:s anm.).

Överförmyndarkontoret ska göra en fullständig processkartläggning för att utvärdera om verksamheten sköts på rätt sätt. Vid denna översyn har hittills kunnat konstateras att överförmyndarkontoret inte har ett tillfredsställande system för rekrytering av ställföreträdare.

Överförmyndarnämndernas akter förvaras i närarkivet. Akterna är placerade i hyllor och sorterade efter ärendetyp i bokstavsordning utifrån huvudmannens efternamn. Överförmyndarnämnden i Uppsala kommun har olika färger på aktkapporna beroende på vilken ärendetyp det är fråga om. Överförmyndarnämnden i Knivsta kommun har en egen färg på sina aktkappor. Handlingar i ej inskrivna ärenden förvaras i särskilda pärmar. Utredningar rörande ställföreträdarnas lämplighet – vilka görs vid uppdragets anordnande – finns inte i respektive akt utan förvaras i pärmar.

När det gäller bevakningsrutiner är det möjligt att i datasystemet Wärna lägga in en bevakning när ett kompletteringsföreläggande skickas till en ställföreträdare. Alla handläggare använder dock inte den funktionen än. Bevakningen sker då endast genom att akten förvaras i arkivlådan "invänta kompletteringar". Bevakning av att sluträkning kommer in i ett avslutat ärende sker genom att akten förvaras i en viss arkivlåda. När en årsräkning har granskats av handläggaren läggs akten i en arkivlåda i avvaktan på hans (Peter Flensborns) beslut om arvode, varefter den läggs i en särskild arkivlåda för expediering. Det finns vidare en arkivlåda för byte av ställföreträdare. De akter som handläggarna för tillfället arbetar med läggs vid arbetsdagens slut in i arkivet.

Peter Flensborn överlämnade diverse handlingar rörande överförmyndarnämndernas verksamhet, aktbil. 3-4.

JO och hennes medarbetare påbörjade granskningen av handlingar. Granskningen omfattade ett antal slumpmässigt utvalda akter avseende godmanskap, förvalterskap och förmynderskap. Den omfattade vidare den så kallade ärendebalansen (främst anmälningar och ansökningar om ställföreträdare).

Onsdagen den 28 oktober 2009

JO och hennes medarbetare fortsatte granskningen av akter. Vidare samlades diverse blankettmallar och aktomslag in, aktbil. 5.

Sedan granskningen avslutats hölls en genomgång med ordföranden för Överförmyndarnämnden i Uppsala kommun Lars Gunnar Eriksson, ordföranden för Överförmyndarnämnden i Knivsta kommun Marianne Pihl, vice ordföranden för Överförmyndarnämnden i Uppsala kommun Bertil Brunn, Peter Flensborn samt handläggarna Jill Tägtström, Kenneth Holm, Eva Österberg, Emma Hellman, Britt Mari Pettersson och Daniel Andersson.

Genomgången inleddes med att JO kort redogjorde för JO:s verksamhet.

Allmänna synpunkter

JO förklarade att cirka tio procent av de båda överförmyndarnämndernas akter hade granskats, att vissa andra handlingar hade gått igenom och att granskningen inte omfattade berörda akter ur alla perspektiv. JO uppgav att det allmänna intrycket är väldigt bra och att hon inte funnit anledning att göra mer än några få anmärkningar. Det är lätt att hitta i arkivet och det synes råda god ordning i akterna. Överförmyndarkontoret har ett mycket bra blankettsystem med bl.a. information till ställföreträdare och huvudman samt beslutsstöd. Hon har med tillfredsställelse noterat att det i checklistan för års- och sluträkningar t.ex. finns en kryssruta för rimlighetsbedömning av vissa poster för inkomster och utgifter. Överförmyndarkontoret arbetar aktivt med att få in årsräkningar o.d.

Med anledning av vad som noterats vid granskningen anförde JO därefter följande (om inte annat anges avser iakttagelserna Överförmyndarnämnden i Uppsala kommun, men de har i allt väsentligt relevans även för Knivsta).

Rättelser av förteckningar och årsräkningar

Rättelser av förteckningar och årsräkningar görs i sådan utsträckning att det kan vara svårt att se vilken som är överförmyndarens respektive ställföreträdarens uppfattning. Detta kan medföra att det inte alltid står helt klart vilket belopp ställföreträdaren tar ansvar för. Även om det av handlingarna framgår att ett visst belopp ska föras in i årsräkningen måste överförmyndaren se till att ställföreträdarens underskrift omfattar "rätt" belopp. Om för stora ändringar görs utan medverkan av ställföreträdaren är det risk att straff- och skadeståndsansvaret urholkas. Det är i dessa fall bättre att ställföreträdaren ombeds att ge in en skriftlig komplettering. Överförmyndaren får därvid inte skicka originalhandlingen till ställföreträdaren. Originalen är en allmän handling som måste stanna hos myndigheten.

Ulrika Söderberg redogjorde för ett ärende där rättelse av överförmyndaren skett när ställföreträdaren i årsräkningen inte hade redovisat ett belopp om drygt en miljon kr från en lägenhetsförsäljning. Dessutom hade ställföreträdaren angett ett felaktigt belopp för ingående balans.

Peter Flensborn uppgav att frågan om rättelser av årsräkningar varit uppe till diskussion och ingår i den pågående översynen av handlägningsprocessen.

Uttagstillstånd

Det synes råda olika uppfattningar mellan handläggarna i fråga om när överförmyndarens medgivande krävs vid t.ex. omplacering av medel till aktieindexobligationer.

Peter Flensborn uppgav att placering i aktieindexobligationer är att jämställa med placeringar som enligt föräldrabalken inte kräver överförmyndarens sam-

tycke. Medlen lyfts emellertid från ett spärrat konto och bankerna tillämpar olika rutiner i fråga om huruvida det ses som ett uttag eller inte när medlen sätts in på ett konto som även det är spärrat. Om banken kan säkerställa att placeringskontot är spärrat godtas detta från överförmyndarens sida och något samtycke krävs inte. Transaktionen innebär nämligen inte att medlen kan lyftas ut av ställföreträdaren. Bankernas olika rutiner medför dock att tillståndsfrågan hanteras på olika sätt i olika ärenden.

Daniel Andersson tillade att de brukar upplysa bankerna om att överförmyndarens medgivande inte behövs i dessa fall.

Britt Mari Pettersson tillade att vissa banker inte ens godtar avslut av konton med ett saldo på endast några kronor utan att överförmyndarens medgivande erhållits.

Expediering av arvodesbeslut

JO tar upp frågan om underrättelse till huvudmannen om arvodesbeslut.

Peter Flensborn uppgav att arvodesbeslut enbart skickas till ställföreträdaren. Anledningen till detta är i viss mån pragmatisk; i många fall förstår huvudmannen inte beslutet och skulle bli förvirrad eller stressad av en underrättelse.

Daniel Andersson tillade att i de fall en god man har förordnats har huvudmannen samtyckt därtill och i samtyckesblanketten informerats om att gode mannen har rätt till ett skäligt arvode vilket som huvudregel ska betalas av huvudmannen själv.

JO framhöll att om huvudmannen helt eller delvis ska betala arvodet bör han eller hon normalt få del av beslutet och därigenom få möjlighet att överklaga det.

Omprövning av förvaltarskap m.m.

I vissa ärenden hade någon åtgärd i fråga om omprövning av förvaltarskapet inte vidtagits eller saknades överförmyndarens ställningstagande trots att underlag kommit in.

Daniel Andersson uppgav att överförmyndaren i tillämpliga fall fattar ett beslut om att inte ansöka om förvaltarskapets upphörande. Eftersom detta görs en gång per år kan beslutet dock bli fördröjt.

Emma Hellman tillade att i ett visst ärende ska den aktuella frågan tas upp i tingsrätten. De har därför valt att inte ställa någon förfrågan härom till ställföreträdaren.

I ett ärende om god man för en manodepressiv huvudman hade den gode mannen påmint om att placera pengarna. I akten fanns en post it-lapp med en tjänsteanteckning om att det var osäkert om huvudmannen kunde förvalta sitt arv och att överförmyndaren skulle be den gode mannen att kontakta banken angående placeringar. Överförmyndaren borde dock inte ha överlämnat till gode mannen att utreda saken utan borde i stället ha utrett om det fanns behov av att anordna ett förvaltarskap.

Kontrollerad föräldraförvaltning

Vid granskningen framkom inte något att anmärka på.

Knivsta

Mia Persson påtalade att i ett ärende hade årsräkningarna rörande två barn godkänts utan att det i besluten kryssats för tillämplig ruta avseende om godkännandet gjorts med eller utan korrigering respektive anmärkning.

Övrigt

På fråga från Daniel Andersson uppgav Jörgen Buhre att den granskning som gjorts av den så kallade ärendebalansen inte gav anledning till någon anmärkning.

Daniel Andersson uppgav att det ibland varit svårt att hitta någon som är villig att åta sig uppdraget som ställföreträdare.

Lars Gunnar Eriksson tillade följande. Det finns numera en balanslista där handläggaren kryssar i när man hittat en ställföreträdare osv., vilket gör det lätt att följa handläggningen. Överförmyndarnämnden har vidare ordnat ett seminarium med anledning av svårigheten i vissa fall att hitta ställföreträdare. Vid seminariet sammanfördes överförmyndarnämnden, socialtjänsten och psykiatrin. Ungefär 15 ställföreträdare har gått en vidareutbildning med stöd av landstingets psykiatri i syfte att få verktyg att hantera svåra uppdrag. Det finns ett mentorskap för de ställföreträdare som har dessa uppdrag och en kvalitetsuppföljning ska göras för att säkerställa att den enskilde kan lita på överförmyndarens kontroll.

Inspektionen avslutades.

Vid protokollet

Mia Persson
Mia Persson

Justerat den 8 december 2009

Cecilia Nordenfelt
Cecilia Nordenfelt

Expedition till:

Överförmyndarnämnden i Uppsala kommun

Överförmyndarnämnden i Knivsta kommun

Fotokopians överensstämmelse
med originalet intygas:

T. Handberg

2010-09-02

UPPSALA KOMMUNSTYRELSE	
DKL	2010-09-16
KSN-2010-0519	
36	1

Kommunstyrelsen

Angående överförmyndarverksamheten

Mot bakgrund av brister i tillsynen av Gode män i Uppsala kommun som revisionen konstaterade i en granskning 2007 och som nyligen även aktualiserats i media, önskar vi höra kommunstyrelsens syn på hur detta ska åtgärdas.

FÖR KOMMUNENS REVISORER

Lars-Olof Lindell
Ordförande

Öhrlings

Revisionsrapport*

Granskning av överförmyndarnämndens verksamhet

Uppsala kommun

April 2008

Roger Burström

Maria Grothérus

Innehållsförteckning

1	Bakgrund	3
1.1	Godmanskap och förvaltarskap	3
2	Uppdrag	5
3	Syfte och genomförande.....	5
4	Granskningens resultat	6
4.1	Iakttagelser.....	6
4.1.1	Mål	6
4.1.2	Finns fastställda och dokumenterade riktlinjer avseende hantering av årsräkning?	9
4.1.3	Hur omfattande är verksamheten	10
4.1.4	Överförmyndarnämndens handläggning och kontroll	11
4.1.5	Utbildning/information till god man och förvaltare.....	14
4.2	Nämndens aktuella läge.....	15
4.3	Revisionens sammanfattande synpunkter.....	17
4.3.1	Mål och omfattning	17
4.3.2	Överförmyndarnämndens handläggning och kontroll	17
4.3.3	Utbildning/information till god man och förvaltare.....	18
4.3.4	Resursbehov	18

1 Bakgrund

I varje kommun ska det finnas en överförmyndare eller överförmyndarnämnd. Överförmyndarens uppgifter får inte läggas på annan nämnd. I Uppsala kommun finns det en överförmyndarnämnd inrättad.

Överförmyndaren har till uppgift att utöva tillsyn över förmyndares, gode mäns och förvaltares arbete (FB 16 kap. 1 § och 12 kap. 9 §). Vid tillsynen ska överförmyndaren bl a kontrollera att huvudmännens tillgångar används till dennes nytta i skälig omfattning. Härutöver att tillgångarna är placerade så att tillräcklig trygghet och skälig avkastning kan ges. Länsstyrelsen utövar i sin tur tillsyn över överförmyndarens verksamhet.

Verksamhetens omfattning och kostnader har under de senaste åren påverkats av förändringar i lagstiftningen. Bl a har förändringar i Föräldrabalken, som trädde i kraft 1 juli 2006 och berör arvoderingen av gode män och förvaltare ökar nämndens arvodeskostnader från år 2007.

Överförmyndarnämnden har att inom sin tillsynsroll värna gruppen omyndiga barn inklusive ensamkommande flyktingbarn och myndiga, handikappade, sjuka och ålderssvaga personer. Uppgiften är att se till att deras ställföreträdare (förmyndare, gode män och förvaltare) utför sitt uppdrag på bästa möjliga sätt inom ramen för förordnandet och i samförstånd med den enskilde.

1.1 Godmanskap och förvalterskap

I föräldrabalken 11 kap 4 § regleras när god man ska kunna förordnas:

"Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, skall rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne."

God man skall fungera som ett ombud och tillvarata huvudmannens intresse, sköta ekonomin och annat som denne inte klarar. God man ska se till att huvudmannen får så bra vård och omsorg som möjligt, vilket ställer krav på att god man besöker sin klient och håller sig á jour med hur denne mår.

Fråga om förordnande av god man uppstår ofta när en person inte klarar att själv sköta sina ekonomiska angelägenheter eller förvalta sina tillgångar.

Den som får en god man och som är myndig kallas för huvudman. Gode mannen fungerar som ställföreträdare för huvudmannen.

I fall där hjälpbehovet är större än vad en god man kan tillgodose kan förvaltare utses. I föräldrabalken 11 kap 7 § regleras när förvaltare ska kunna förordnas:

"Om någon befinner sig i en sådan situation som anges i 4 § är ur stånd att vårda sig eller sin egendom, får rätten besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp."

Uppdraget som förvaltare kan begränsas till att avse till exempel förvaltning av viss del av huvudmannens kapital. Huvudmannen förlorar bestämmanderätten över det som omfattas av förvaltarförordnandet.

Anmälan om god man/förvaltare görs till överförmyndarnämnden av utredningssekreterare, kuratorer, biståndshandläggare, chefer m.fl. Ansökan görs av personen själv, av maka/make eller närmaste släktingar. En ansökan ska innefatta skriftligt samtycke av personen ifråga, om denne kan lämna ett sådant och personbevis. Överförmyndarnämnden inhämtar läkarintyg som visar på behovet av god man/förvaltare oavsett vem som begärt detta. Överförmyndarnämnden ansöker herefter hos tingsrätten om att rätten skall utse god man eller förvaltare. Om den enskilde eller dennes närmaste anhöriga har ansökt, vidarebefordrar nämnden ansökan till tingsrätten. Innan god man/förvaltare godtas, gör nämnden kontroll genom att inhämta utdrag ur rikspolisstyrelsens belastningsregister samt kronofogdemyndighetens register över skulder/betalningsanmärkningar. Detta förfarande gäller inte om det är en släkting som ska bli god man eller förvaltare.

2 Uppdrag

Kommunrevisionen har beslutat att granska om överförmyndarnämndens verksamhet bedrivs på ett effektivt och ändamålsenligt sätt utifrån gällande lagstiftning och reglemente. Inriktningen kommer att läggas på de rutiner och den kontroll överförmyndarnämnden har gällande gode männens och förvaltarens verksamhet avseende 11 kap 4 § samt 7 § Föräldrabalken.

3 Syfte och genomförande

Syftet med undersökningen har varit att granska:

- Om särskilda mål för verksamheten fastställts utöver de lagstadgade uppgifterna och i så fall, hur de säkerställs.

- Vilka rutiner som finns för överförmyndarens kontroll av de gode männens/förvaltarens verksamhet, förvaltning och åtaganden.
- Hur omfattande verksamheten är.
- Överförmyndarnämndens handläggning och kontroll
- Att akterna uppfyller kraven på rättssäker handläggning och dokumentation
- Att det finns en tillförlitlig och dokumenterad rutin för hantering av årsräkning
- Att det finns en dokumenterad och tillförlitlig rutin för hantering av arvodering
- Hur överförmyndaren säkerställer att gode män på ett tillfredsställande sätt enligt 11 kap 4 § sköter de tre områdena: – bevaka sin rätt – förvalta sin egendom och – sörja för sin person
- Hur överförmyndaren säkerställer att gode män på ett tillfredsställande sätt enligt 11 kap 4 § sköter de tre områdena: – bevaka sin rätt – förvalta sin egendom och – sörja för sin person för dem som på grund av sjukdom, psykisk störning försvagat hälsotillstånd behöver sådan hjälp.
- Om och i så fall hur och i vilken omfattning, gode män/förvaltare ges möjlighet till adekvat information/utbildning för att fullgöra sitt åtagande.

Intervjuer har genomförts med förvaltningschef och information har fått från handläggare på överförmyndarnämnden. För granskningen relevant dokumentation har genomgåts. En granskning har gjorts av 10 slumpmässigt utvalda akter.

4 Granskningens resultat

4.1 Iakttagelser

4.1.1 Mål

Nämndens inriktningsmål

Överförmyndarnämndens huvudmål/inriktning är att tillsynen över förmynderskap, godmanskap och förvaltare, utifrån föräldrabalkens lagbestämmelser, ska tillgodose medborgarnas behov av rättssäkerhet och god service. Nämnden har bl a för att tydliggöra detta inriktningsmål och för att påvisa hur överförmyndarverksamheten berörs av delar av kommunens policybeslut utformat följande effektmål för planeringsperioden 2007-2010.

Effektmål

1. Nämnden ska under åren 2007-2010 utöva sin myndighetsuppgift, sin tillsynsroll på sådant sätt att den enskilde medborgaren inte drabbas av ekonomiska förluster och rättsförluster och så att länsstyrelsen och Justitieombudsmannen har anledning framföra allvarlig kritik på nämndens myndighetsutövning.

2. Nämndens ska utifrån sitt lagstyrda verksamhetsområde bl a i sin ärendeberedning och i sina individbeslut beakta barnkonventionen och kommunens handikapp-, jämställdhets och integrationspolicier.

Nämnden har i övrigt uppställt följande verksamhetsmål för perioden:

- Från 2007 utöka nämndens/kontorets kontroll av hur gode män/förvaltare utövar sin uppgift att "bevaka rätt" och "sörja för person"
- Under 2007 utveckla samarbetet med Studieförbundet Vuxenskolan om gemensamma utbildningen för blivande gode män
- 70 % av samtliga årsräkningar från gode män och förvaltare ska under perioden 2007-10 ha färdiggranskats före 30/6
- Att före 2007 års utgång se över kontorets framtida kompetensbehov och organisation till följd av förestående pensionsavgångar.
- Klara av att successivt under 2007-2010 informera och utbilda förmyndare, gode män och förvaltare till följd av genomförda och väntade lagändringar.
- Nämnd och kontor ska under perioden i ökad utsträckning medverka till att överförmyndarverksamheten blir mer känd inom kommunen

Kommentarer

Länsstyrelsen och Justitieombudsmannen har under 2007 inte haft anledning framför kritik mot nämndens myndighetsutövning. Målet att få ekonomi i balans har uppnåtts. Målet att 70 % av samtliga årsräkningar från gode män och förvaltare ska under perioden 2007-2010 ha färdiggranskats före 30/6 har inte uppnåtts. Aktiviteter för att uppnå övriga mål redovisas men någon bedömning av måluppfyllelse för dessa har inte gjorts i nämndens uppföljning i samband med bokslut.

4.1.2 Finns fastställda och dokumenterade riktlinjer avseende hantering av årsräkning?

Årsräkningen är en redogörelse för samtliga ekonomiska transaktioner som görs och som ingår i uppdraget som god man eller förvaltare. Även vissa förmyndare måste lämna in årsräkning för omyndiga. Exempelvis ska framgå vilka tillgångar och skulder som finns vid årets början och slut samt inkomster och utgifter under redovisningsåret. Årsräkningen för redovisningsåret ska

inlämnas till överförmyndarnämnden senast den 1 mars året efter. I vissa fall ges anstånd till gode männen/förvaltarena.

En förteckning över huvudmannens egendom ska upprättas och skickas in till överförmyndaren inom två månader av god man eller förvaltare efter det att denne förordnats. När uppdraget upphör ska en sluträkning upprättas och lämnas in till överförmyndaren senast en månad efter att uppdraget upphört.

Kommentarer

Överförmyndarverksamheten styrs av reglerna i föräldrabalken och förmyndarskapsförordningen. Den delegationsordning som nämnden fastställt berör verksamhetens handläggnings- och beslutsprocess och är kopplad till lagstiftningen. För att underlätta handläggnings- och beslutshandlingen har datasystemet Wärna inköpts via upphandling gemensamt med Stockholm, Malmö och Västerås. Registrering och bevarande av allmänna handlingar utförs enligt sekretesslagen 15 kap samt kommunens riktlinjer för registrering av allmänna handlingar.

Utöver ovan nämnda styrdokument finns en särskild granskningsinstruktion som anger hur granskning av årsräkning ska gå till. En särskild blankett finns framtagen för årsräkningarna som ska godkännas och undertecknas.

Granskningsinstruktionen är omfattande och kräver ett betydande arbete per årsräkning för att kunna följas.

4.1.3 Hur omfattande är verksamheten

Nedanstående tabell visar omfattningen av verksamheten. Huvuddelen av verksamheten avser godmanskap. Volymförändringen mellan 2006 och 2007 uppgår till ca 7 procent. Godmanskap för ensamkommande flyktingbarn har ökat markant mellan 2006 och 2007. I vissa godmanskap/förvaltarskap för psykiskt sjuka, hotfulla huvudmän uppges idag svårigheter föreligga att rekrytera en lekman som vill åta sig uppdraget.

Idag finns ca 850 uppdragstagare som sköter nära 1500 godmanskap/förvaltarskap. Några få uppges ha över 10 uppdrag.

Volym, nyckeltal mm			
	2006	2007	2008 mål/prognos
Antal godmanskap FB 11:4	1173	1252	1300
Volymförändring %		6,7	3,8
Antal förvalterskap	122	131	140
Volymförändring %		7,4	6,9
Antal byten av god man/förv	83	89	100
Antal godmanskap flykt.barn	13	43	70
Volymförändring %		231	6,3
Antalet årsarbetare kontoret	6,75	6,75	6,75
Sjukfrånvaro %	2,38	ej klar	2
Antal påpekanden från länsstyrelsen	0	0	0
Antal påpekanden från JO	0	0	0
Antal "avsatta" gode män/förv	4	5	2
Andel årsräkningar som lämnats före a)1 mars b)före 1 april %	a)82 b)90	a)99 b)93	a)75 b)95
Antal vitesförelägganden	22	28	15
Antal granskade årsräkningar a)per 1 juli b)per 1 november %	a)60 b)84	a)54 b)92	a)70 b)100
Samlad förmögenhet för tillsyn (mkr)	760	828	900

4.1.4 Överförmyndarnämndens handläggning och kontroll

Överförmyndarnämnden har delegerat granskningsuppgiften till sitt kontor. Själva granskningsarbetet utförs av fyra handläggare. Uppdelning av arbetet sker efter huvudmannens efternamn. Två granskare ansvarar för bokstäverna A-J, två andra för K-0 och efter två år byter grupperna bokstavsindelning. Beslut om granskningsresultatet, "anteckning om verkställd granskning" enligt föräldrabalken 16:4, fattas av kontorschefen, som också beslutar om arvode och ersättning till gode mannen/förvaltaren. Dataregistrering av färdig redovisningshandling samt expediering av arvodesbeslut utföres av två handläggare som inte är inblandade i granskningsarbetet.

Denna arbetsfördelning och rutin innebär att huvudansvaret för redovisningskontrollen ligger på respektive granskare men att fler i

organisationen är inblandade i handläggnings- och beslutsprocessen. Detta ska skapa förutsättningar för en god internkontroll samt ger en viss efterkontroll av granskningen.

Kommentarer

Vi har granskat 10 slumpvis utvalda akter utifrån följande frågeställningar:

Följer dokumentation av handläggning och verkställighet gällande lagstiftning och beslutade riktlinjer.

- Diarieförs handlingarna?
- Förs anteckningar på journalkorten konsekvent?
- Är handlingarna ankomststämplade?
- Sorteras handlingarna i kronologisk ordning?
- Finns tillfredställande bilagenumrering?
- Har handlingarna, främst beslut, försetts med fullständig namnteckning, namnförtydligande och uppgift om yrkestitel?
- Dokumenteras uppföljning av fattade beslut i syfte att säkerställa verkställigheten?
- Förvaras personakterna i brandsäkra skåp el arkiv?

Finns en tillförlitlig och dokumenterad rutin för hantering av årsräkning

- Finns aktuell årsräkning? (inkommen före 1 mars)
- Om nej, har påminnelse skickats inom rimlig och angiven tid?
- Om uppgifterna ändå inte inkommit kommenteras vilka åtgärder som vidtagits och vilken effekt de haft.
- Är redovisningshandlingarna undertecknade på "heder och samvete"? (om underårig har båda sina föräldrar som förmyndare ska redovisningen undertecknas av båda)
- Framgår det tydligt vilka poster som kontrollerats?
- Finns nödvändiga verifikationer och annat underlag till posterna i årsräkningen?
- Har årsräkningen granskats och godkänts?
- Är godkännanden av överförmyndaren avseende uttag av medel från bankkonton verifierade på ett tillfredställande sätt?
- Framgår det av signum (ej blyerts!) eller granskningsstämpel vem som utfört granskningen?

Finns en dokumenterad och tillförlitlig rutin för hantering av arvodering

- Finns det ett formellt beslut om arvodets storlek av överförmyndaren/nämnden?
- Framgår det av beslutet vem som ska betala arvodet?
- Har beslutet om arvode delgetts god man/ förvaltare?
- Framgår uppgift om besvärsmått av beslutet?
- Är arvodesbladen fullständigt ifyllda?

- Övrigt: Finns ev handlingar såsom läkarintyg, kuratorsskrivelse eller anförda klander mot den förordnade?

Granskningen indikerar följande:

Vår granskning indikerar att handläggning och verkställighet följer gällande lagstiftning och beslutade riktlinjer men att brister finns i dokumentationen. Detta gäller i första hand:

- att diarienummer saknas på flera handlingar
- att handlingarna inte sorteras i kronologisk ordning i akterna
- att det inte finns en tillfredställande bilagenumerering i akten
- att dagbok och handlingar inte alltid stämmer överens
- att handlingar saknar tydliga underskrifter med namnförtydliganden
- att stämpeln är otydlig och svårläst
- att det i flera fall är otydligt vilka poster som stämts av i underlagen
- att handlingar saknas i pappersakterna
- att dokumentation om uppföljning av fattade beslut i syfte att säkerställa verkställigheten saknas.

För att uppnå en rättssäker handläggning är det viktigt att akterna är fullständiga och lätta att hitta i vilket inte var fallet i de granskade akterna.

Då granskningens genomförande skedde samtidigt som årsräkningarna ska lämnas in, har det inte varit meningsfullt att granska vissa delar av hanteringen av årsräkningarna. Av intervjuer framgår dock att det är svårigheter att få in alla årsräkningarna till den 1 mars och att förvaltningen får lägga ner ett betydande arbete på påminnelser. Gode män som avförs är i regel sådana som inte inkommer med årsräkning.

Ibland misstänks fusk, men de stora volymerna per handläggare medför att begränsade avstämningar kan göras. Detta sker huvudsakligen genom att frågor ställs och förklaringar begärs. Förvaltningens bedömning är dock att det sällan framkommer fusk.

Av intervjuerna framgår också att med nuvarande bemanning måste en begränsad granskning göras när det gäller kontrollen av att gode män på ett tillfredsställande sätt gör besök och "sörjer för sin person". Kontoret är tveksamma till om alla gode män /förvaltare gör tillräckliga besök.

4.1.5 Utbildning/information till god man och förvaltare

För att få uppdrag som god man/förvaltare i Uppsala kommun måste man ha genomgått en grundutbildning. Överförmyndarnämnden samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan som anordnar utbildningen enligt en studieplan nämnden har fastslagit.

Fortbildning av befintliga gode män/förvaltare kommer att anordnas årligen av nämnden i form av träffar för hjälp med upprättande av årsredovisning och i form av seminarier. Fortbildningen kommer att ske i nära samarbete med andra kontor inom kommunen och med godmansföreningen FGF. Fortbildningens omfattning kommer att styras av överförmyndarkontorets budget.

Kommentarer

Förvaltningen uppger sig satsa på kvalitet och försöker nu utbilda på ett annat sätt. Mer juristkompetens har införskaffats. Det uppges dock vara svårigheter att kunna utbilda och fortbilda 850 gode män.

Deltagare till Vuxenskolans utbildning för nya gode män och förvaltare får betala en avgift på ca 1850 kr för en kurs. Ca hälften av detta kan återfås från överförmyndarnämnden om man åtar sig uppdrag.

Efter en genomgång av informationen om rekrytering av gode män på kommunens hemsida kan konstateras att denna skulle kunna utvecklas väsentligt och bli mer synlig.

4.2 Nämndens aktuella läge

Nuläget för överförmyndarnämnden kännetecknas av följande.

- Ökad ärendevolym och alltfler komplicerade och tidskrävande ärenden, svårigheter att rekrytera gode män/förvaltare till vissa psykiskt sjuka
- Ökat intresse för verksamheten från bl.a medborgare och media.
- Ökat antal informationsinsatser om överförmyndarens verksamhet till berörda enheter inom kommunen och till bl.a mäklare, banker och försäkringsbolag
- Fortsatt utbildning höst och vår av nya gode män/förvaltare i samverkan med Studieförbundet Vuxenskolan.
- Regelbundna utbildningsinsatser i samarbete med godmansföreningen för befintliga gode män/förvaltare
- Fortsatt stöd till överförmyndarnämnden i Knivsta. Klart med förlängning av avtal för 2007.

- Storstadsträffar med Stockholm, Göteborg, Malmö och Västerås för erfarenhetsutbyte, jämförelse av nyckeltal, utveckling av bl.a gemensamt upphandlat datasystem

Överförmyndarnämndens ärendevolym och verksamhetskostnader har stadigt ökat. Orsakerna till detta är bl a följande:

- Generell ökning av befolkningens ålder
- Ökad andel äldreäldre
- Ädelreformen
- Psykädel
- Socialtjänstens upphörande av egamedelsförvaltning
- Lagen om stöd och service (LSS)
- Ny lag om god man för ensamkommande flyktingbarn

Idag har nämndens kontor 6,75 årsarbetare. Verksamheten kostar närmare tio miljoner kronor. Omkring 1 700 personer i Uppsala står under nämndens tillsyn, bland dem 45 omyndiga flyktingbarn. Antalet gode män och förvaltare som sköter dessa ärenden är cirka 850.

Överförmyndarnämnden redovisar ett positivt resultat på 0,2 mnkr i bokslutet. Genom lagändring, som medför att kommunen får betala en högre andel av kostnaderna för gode mäns och förvaltares arvoden, väntas nämndens kostnader för arvoden och ersättning till gode män och förvaltare bli markant högre än tidigare år. Nämnden fick 1,5 mnkr i utökad ram för detta ändamål. Därtill uppges ökade volymer för bl a ensamkommande flyktingbarn.

Enligt överförmyndarkontoret i Uppsala behövs utökade resurser för att behålla och utveckla tillsynens kvalitet, för att utbilda våra ställföreträdare och för att lägga mer tid på rekrytering, kontroll och introduktion av ställföreträdare. Problemen med att hitta lekmän för psykiskt sjuka, brottsbelastade, våldsamma och hotfulla med behov av stf behöver också lösas antingen genom utbildning av några befintliga ställföreträdare eller genom att i kommunen anställa någon/några förvaltare med kompetens.

Kommentarer

En bedömning av nämndens resursbehov är svår att göra utan en noggrann genomgång av nuvarande resursutnyttjande och jämförelser med andra kommuners motsvarande verksamhet och förväntade volymförändringar.

4.3 Revisionens sammanfattande synpunkter

Vår granskning indikerar att överförmyndarnämndens rutiner i flertalet avseenden sköts på ett tillfredsställande sätt. Dock finns det i vissa avseenden förbättringsområden vilka redogörs för nedan.

4.3.1 Mål och omfattning

Målet att 70 % av samtliga årsräkningar från gode män och förvaltare ska under perioden 2007-2010 ha färdiggranskats före 30/6 har inte uppnåtts. Aktiviteter för att uppnå övriga mål redovisas men någon bedömning av måluppfyllelse för dessa har inte gjorts i nämndens uppföljning i samband med bokslut.

4.3.2 Överförmyndarnämndens handläggning och kontroll

Vår granskning indikerar att handläggning och verkställighet följer gällande lagstiftning och beslutade riktlinjer men att brister finns dokumentationen. Detta gäller i första hand:

- att diarienummer saknas på flera handlingar
- att handlingarna inte sorteras i kronologisk ordning i akterna
- att det inte finns en tillfredsställande bilagenumrering i akten
- att dagbok och handlingar inte alltid stämmer överens
- att handlingar saknar tydliga underskrifter med namnförtydliganden
- att stämpeln är otydlig och svårläst
- att det i flera fall är otydligt vilka poster som stämts av i underlagen
- att handlingar saknas i pappersakterna
- att dokumentation om uppföljning av fattade beslut i syfte att säkerställa verkställigheten saknas.

För att uppnå en rättssäker handläggning är det viktigt att akterna är fullständiga och lätta att hitta i vilket inte var fallet i de granskade akterna.

En begränsad granskning uppges göras när det gäller kontrollen av att gode män på ett tillfredsställande sätt gör besök och "sörjer för sin person".

4.3.3 Utbildning/information till god man och förvaltare

Efter en genomgång av informationen om rekrytering av gode män på kommunens hemsida kan konstateras att denna skulle kunna utvecklas väsentligt och bli mer synlig.

4.3.4 Resursbehov

Enligt överförmyndarkontoret behövs utökade resurser för att behålla och utveckla tillsynens kvalitet, för att utbilda våra ställföreträdare och för att lägga mer tid på rekrytering, kontroll och introduktion av ställföreträdare.

En bedömning av nämndens resursbehov är svår att göra utan en noggrann genomgång av nuvarande resursutnyttjande och jämförelser med andra kommuners motsvarande verksamhet och förväntade volymförändringar. Den gjorda granskningen indikerar att brister finns i vissa avseende som kan vara knutna till resursproblem.